

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum II. Decretalium, Per Triginta Titulos Distributum, In Quo Agitur
De Judiciis, Foro Competenti, Libelli Oblatione, Mutuis petitionibus, ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1708

Articulus I. Quotuplex sit iudicium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73001](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73001)

T R A C T A T U S
I N
L I B R U M S E C U N D U M
D E C R E T A L I U M.

Cum libro primo actum sit de Ecclesiasticis Prælatiſ, modoque acquirendi Eccleſiaſticam poteſtatem; ac Judiciſ, eorũque officio, & poteſtate, atque nonnulliſ præparatoriſ Judiciorũ: altero libro rectè agitur de iſiſ Judiciſ, ſeu toto ordine, ac proceſſu judiciorũ, qui principio, medio, & fine conſtat. *Principium* continet omnia acta à citatione uſque ad litiſ conteſtationem incluſivè: ut oblationem libelli, reconventionem, ſatiſdationem, exceptionem, &c. *Medium* poſitiones, reſponſiones, & probationes, alioſque actus à litiſ conteſtatione excluſivè uſque ad concluſionem in cauſa: *Finis* conſiſtit in ſententia definitiva, ejuſque executione. Licet autem citatio, & libelli oblatio ſint quædam præparatoria judiciſ, cum præcedant litiſ conteſtationem, à qua propriè, & ſtrictè incipit judiciũ; tamen non ab illiſ, ſed à titulo *de judiciſ* liber hic initium ſumit, quia judiciſ, ſaltem latè ſumpti, pro toto proceſſu judiciario, ſunt partes integrantes.

Q U Æ S T I O I.

I N T I T U L U M I. D E J U D I C I I S.

Judiciũ ut rectè exponit Leſſius *L. 2. de Juſtit. c. 29. dub. 1.* duobuſ modis accipitur: primò *generaliter* pro animi ſententia vera, vel falſa, prout contradiftinguitur à ſimplici apprehenſione; ſecundò *ſpecialiter*, & *ſtrictè* pro juris determinatione, facta per Judicem; ſeu pro ſententia Judiciſ, exteriùſ prolata, quã definit in controverſiſ, quid cuique debitum ſit; ſic enim propriè dicitur *judiciũ* quaſi *jurisdictione*. Extenditur tamen ad ſignificandum totum illum actum, & cauſæ diſcuſſionem, quæ in tribunalibuſ fieri ſolet, per quam Judex diſponitur, ut juſtam ſententiam ferat.

A R T I C U L U S I.

Quotuplex ſit judiciũ.

Multiplex eſt judiciũ; cujuſ tamen multipliciſtatem pauciſ clare profeſſor.

Tom. II.

quitur Sylveſter V. *Judiciũ q. 2.* volens illud principaliter eſſe duplex, nimirum *ordinarium*, quod ordinariè ſit coram Judice ordinario; & *extraordinarium*, quod ordinario modo non ſit, ſed tale dicitur 1. ſi ſit coram delegato; 2. quando non proceditur in figura Judiciſ; ſed ex judiciſ officio, per modum inquiſitioniſ, vel denuntiationiſ; 3. quando abſque judiciari ſtrepitu ſimpliciter, & de plano; 4. quando Judex Eccleſiaſticuſ cognoscit de temporalibuſ rebuſ laicorum ratione peccati annexi.

Alia judiciorũ diſiſio ſumitur 1. *ex diverſitate judicantium*, ita, ut illud, cui præeſt Judex Eccleſiaſticuſ, dicatur *Judiciũ Eccleſiaſticuſ*, & *ſeculare*, cui ſeculariſ. Eccleſiaſticuſ ſubdividitur in *Judiciũ Eccleſiaſticuſ Spirituale*, quando liſ, & cauſa eſt Spiritualiſ (puta de *matrimonio*, *decimiſ*, *beneficiſ*) vel rei Spiritualiſ.

A

tuali

tuali annexa, uti est dos, &c. & *Temporale*, quando lis movetur de re temporali, & profana v. g. de fundo, pecunia, &c. intellige tamen, si inter personas Ecclesiasticas. Secundò à *diversitate materiae*. Hinc aliud est *petitorium*, in quo movetur quæstio de proprietate rei, vel dominio, aut quasi dominio, ad quem ea pertineat? aliud *possessorium*, in quo movetur quæstio de rei possessione, vel adipiscenda, vel retinenda, vel recuperanda. Tertio à *diversitate formæ*, secundum quam proceditur. Hinc aliud est *judicium ordinarium*, seu plenum, & solemne, ubi scilicet servantur solemnitates ad *judicium spectantes*, & de jure requisitæ v. g. citatio, libelli oblatio, litis contestatio, juramentum calumniæ; aliud *summarium*, seu extraordinarium, ubi proceditur inspectâ solum rei veritate, ommissis ambagibus, & ordinariis solemnitatibus Juris. Quarto à *diversitate finis* in *judicio quæsti*. Hinc aliud est *civile*, in quo agitur de causa civili v. g. de fundo, mutuo, emptione, &c. aliud *criminale* in quo agitur de delictis, furto, blasphemia, &c.

5. Verum hic notandum, dupliciter in *judicio* agi posse de delicto aliquo, vel *crimine*, nimirum vel *criminaliter*, vel *civiliter*. Nam quando agitur ad vindictam publicam, seu eo fine, ut Reo infligatur pœna corporalis, vel pecuniaria fisco applicanda, aliis in exemplum, & terrorem, dicitur agi de crimine *criminaliter*; si autem solum ad pœnam applicandam privato, seu satisfaciendum injustè læso, agi dicitur de crimine *civiliter*. Nam non omnis quæstio de crimine, quæ alicui movetur in *judicio*, eo ipso est *criminalis*, ut constat ex c. *super his*, 16. de *accusationibus*, ubi Pontifex dicit, si alicui post confirmationem, ubi confirmatus promovendus fuerit, vel consecrandus, per exceptionem crimen objicitur, excipientem arbitrio *Judicis* esse adstringendum, non ad inscriptionem, sed ad pœnam extraordinariam, si defecerit in probando; pro eo autem, quod crimine sic probato, perdit quidem, quod per electionem, vel confirmationem ei fuerat acquisitum, sed ob hoc prius habitum non amittit: rationem reddit: licet enim agatur de crimine, non est tamen hujusmodi quæstio *criminalis*. Unde per *Procuratorem* potest ritè tracta-

ri, quod intelligit Barbofa ibid. n. 5. in casu quo discutitur de crimine per modum exceptionis. Unde etiam Percyra in *Elucidario*, n. 1191. ait: *criminaliter* agitur dici, quando quis publicam vindictam criminis exquirat, quæ tunc contingit, sive infligatur pœna corporis afflictiva; sive alia, etiam pecuniaria, dummodo fisco applicetur.

6. Præter hæc *judicium* varias subit denominationes: quædam enim dicuntur *judicia capitalia*, quibus scilicet caput eximitur à civitate, morte, vel exilio. §. *publicorum Institut. de public. judic.* quædam *publica*, quæ sunt de publicis causis, quia cuilibet de populo commissa est executio, ut in crimine læsæ Majestatis, in quo omnes de populo possunt accusare: & quandoque etiam *publica* dicuntur à crimine: quædam vocantur *privata*, quæ civiliter pertractantur: Civile autem *judicium* dicitur, quando tendit in commodum partis: *criminale*, quando ad commodum Reipublicæ, sive pœna fonti infligenda sit corporalis, sive pecuniaria: Cùm verò ad rectitudinem *Judicij* tria postulentur. 1. *certitudo* in cognitione causæ; 2. *Justitia* in ipso actu *Judicij*, nempe, ut servetur æqualitas in jure suo cuique reddendo, & *Judicetur* secundum leges, servato, procedendi ordine: 3. ut detur *authoritas* in *Judicante*: defectu primi postulati evadit *judicium temerarium* (temerarium enim dici solet, quod de alicujus peccato, aliòve infami malo, ex levibus indiciis concipitur) defectu secundi postulati evadit *judicium iniquum*, & communiter vocatur *perversum*; defectu tertij, nempe potestatis, seu *authoritatis* in *Judicante*, appellatur *usurpatum*, & alio nomine *presumptum*.

7. Similiter juxta varietatem *causarum*, *Judicia* variè dicuntur: *Causam* aliqui sumunt pro negotio; aliqui, pro lite; alij volunt per *causam* intelligi, quæ continet materiam *Judiciorum* tam *capitalium*, quàm *civilium*; per *litem* autem, quæ civiles tantum actiones; cæterum *causa* propriissimè accipitur (ut colligitur ex L. *causas c. de Transact. & c. Forus, de V. S.*) pro hypothese, seu negotio, ex quo lis nata est. Unde *Ulpianus* in L. *Juris gentium*, §. *sed cum nulla*, ff. de *Pactis*, *causam* sumit pro titulo debiti, actioni, dominij, possessionis,

his. *L. Privilegia ff. de Privil. cred. causa* duplex est *civilis*, & *criminalis*; nam ad has alie reducuntur. *Civilis* est, in qua agitur civiliter, quando quis, quod sua privatim interest, prosequitur: *criminalis*, in qua agitur criminaliter, nempe ad vindictam publicam: utraque vocari solet *judicialis*, utpote discussa in publico judicio, & dividitur in *Laicam*, & *Ecclesiasticam*: illa, ad forum, & Judicem laicum; hæc, ad forum, & Judicem Ecclesiasticum pertinet.

8. *Causa favorabiles* dicuntur, quæ continent favorem, & sunt quatuor juxta *cap. duobus de re judic.* scilicet de libertate, matrimonio, dote, & testamento. *Magna causa* videtur esse, quæ judicatur magni ponderis, & refertur inter graviores, quales sunt matrimonii, status, atque famæ, & omnes causæ criminales, hinc causæ majores dicuntur in *cap. 1. de Transl. Episc.* quæ reservatæ sunt Sedi Apostolicæ, suntque meri imperii. *Causa minima*, *Accursio* in §. *Illud etiam*, *Authent. de Appel.* dicitur, quæ minor est decem librarum auri. Dicerem (inquit Schardius *V. eod.*) quæ non excedit decem aureos. Alia præterea est *causa indicta*, hoc est *inauditæ*, ex qua quis nunquam damnatur, *L. 1. ff. de requir. Reis; liberalis*, in qua quæstio vertitur de libertate; *prolusoria*, seu *præjudicialis*; est autem *præjudicium*, quidquid prius judicatum sequentibus judiciis affert exemplum, *Fiducia*, quæ de mandato fiunt, & deposito; & damnato irrogant notam infamiæ; sicut & ea, quæ sunt societatis, & tutelæ. *Proprietatis*; cum quis petit rem purè, & simpliciter. Unde *agere petitorio* est in ordine ad proprietatem rei: *agere possessorio* in ordine ad possessionem. Juxta hanc causarum varietatem, judicium aliud est *possessorium*, aliud *petitorium*, aliud *liberale*: *prolusorium*, &c.

9. Quoniam autem in omni judicio tres saltem personæ intervenire solent, vel verè, vel fidè, ut notat Zoësius in hunc *tit. n. 1.* (nam fama præcedens quandoque repræsentat actorem *c. qualiter*, de accusat.) de singulis dicendum erit in sequentibus; quis autem sit Judex, & quale illius officium: exposuimus *l. 1. d. Tit. 30.* Cæterum *actor* in causis forensibus is est, qui agit, & vocat alium in jus, quippiam ab

Tit. II.

ipso petens in judicio. *L. in tribus ff. de judic.* Jurisconsultus in *L. Carbonianam. ff. ad Carbon. edict.* actorem appellat *petitorem*: Reum verò *possessorem*. Petitor, & actor differunt (ut ait Cujac. *obs. lib. 7. c. 26.*) nam *actor est*, qui agit in personam; *petitor*, qui agit in rem. Et quamvis *adjuutor* ponatur pro *scriniario* *L. nulli C. de num. & act. lib. 12.* tamen idem est, quod actor. *¶. fin. Instit. de Curat.* Hinc *Reus* dicitur à re, propter quam in judicium vocatur, & quæ ab illo petitur, & propriè est is, qui defendit, & propulsat *actionem*, contra, se intentatam. Hæc apud Juristas usurpatur multipliciter: ab Ulpian. *L. 3. §. ult. ff. de donat. int. jur. pro actu*; à Pomponio *l. 2. ff. de Orig. jur. pro certa formula*, & *conceptione verborum*; pro *tractatu*, & *assensu* *cap. 1. de major. & obed. pro toto illo*, quod agebatur unâ die in Synodo, *cap. 1. actione. 16. q. 3. pro accusatione* *l. 1. ff. crim. Stellion. pro libello*; & *scripta formula*, Alciat. in *L. edicta C. de eden.* Verùm *actio* in magis frequenti, & genuina acceptione sic definitur: est *jus persequendi*, hoc est legitima facultas, vel autoritas, permittens persequi, in *judicio*, id quod sibi debetur.

Not. autem 1. quòd etiam *actio*, *petitio*, & *persecutio*, subeant aliquale discrimen in *L. 18. §. 1. ff. de accept. apud Spieg. V. eod. ex L. actio ff. de act. & oblig. Actio*, quatenus attenditur speciale nomen, dicitur *in personam*; in rem, *petitio*, *in rem*, vel *personam*, *persecutio*. Actio autem in genere duplex est, sub qua reliquæ omnes continentur: nempe *actio in rem*, quæ dicitur *vindicatio*: & *actio in personam*, quæ *condictio* appellatur. *In rem* actio est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus, & semper adversus eum est, qui rem possidet: *in personam* actio est, quæ cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad aliquid faciendum, vel dandum, & semper adversus eum locum habet. Si attendamus ad species magis generales actionum: quædam actiones ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum sunt. *Ex contractu actio est*, quoties quis sui lucri causâ cum aliquo contrahit, veluti emendo, vendendo, locando, conducendo; *ex facto* actio est, quoties ex eo teneri quis incipit, quod ipse admisit, vel damnum dedit: *in factum* actio dicitur

10.

4
 citur, qualis est, quæ datur Patrono ad-
 versus libertum, à quo contra edictum
 Prætoris vocatus est. Actionum species,
 quæ propter varietatem immensam nego-
 tiorum, diversitatem subeunt, commodis
 divisionibus ex quatuor rerum causis, nempe
 efficiente, materiali, formali, & finali,
 productis methodicè explicantur *Instit. de
 action. per totum.*

11. Ad ulteriorem terminorum frequenter
 occurrentium notitiam not. 2. licet plura
 sint, quæ de jure naturæ, ac positivo in
 judicii processu servanda sunt (quæ videri
 possunt apud D. Antoninum p. 3. tit. 9. c.
 16. & alios) interdum præcipi, ut Judex
 procedat simpliciter, & de plano, & sine
 figura, & strepitu Judicij, eaque verba in-
 terdum exprimi simul omnia, interdum
 autem seorsim; ut si dicatur tantum, *aga-
 tur simpliciter, & de plano.* Questio igitur
 est, quid per istos terminos importetur?

Resp. cum D. Anton. probatiores in hoc
 puncto auctores sequente, quod *procedere
 sine figura judicij*, est, non servare formam
 judicij inductam à Jure Civili; sed tantum
 illam, quæ de jure naturali, & gentium
 necessaria est, & idem est procedere sine
 ulla solemnitate juris. *Simpliciter proce-
 dere*, est procedere removendo dolosas, &
 malitiosas protelationes, & exceptiones,
 servando simplicitatem canonicam. *Sine
 strepitu judicij*, est procedere servatis tan-
 tum substantialibus, & removendo clamo-
 rosam garrulitatem partium, & Advocato-
 rum, & omnes cavillationes, & dila-
 tiones, & exceptiones frustratorias, & su-
 perfluam testium multitudinem, & remo-
 vendo alia, quæ licet debita sint, sunt ta-
 men accidentalia.

12. *De plano procedere*, dicunt aliqui esse
 idem, quod procedere sine strepitu judi-
 cij; ita, ut non teneatur Judex sedere pro
 tribunali, nec in foro, nec in loco publico
 judicare, nec servare alia, quæ sunt de le-
 vi solemnitate; alij dicunt, esse procedere
 cognoscendo, ac judicando veritatem sine
 solemnitatibus juris, & non servato stylo
 judiciorum D. Ant. 3. p. tit. 9. cap. 5. de
 quo etiam videri potest P. Benedictus Per-
 egra in *Elucidario* exponente universum
 Idioma, seu proprietatem sermonis Theo-
 logici, Canonici, & civilis numero *mar-
 ginali* 179. continuato per totum opus.

13. Not. 3. Judicis officium esse duplex,

nobile, & mercenarium. *Nobile* (quod
 rectius dixeris merum officium) dixit
 Bartolus id esse, quod per se stat. explica-
 tius officium nobile est, quod Judex suâ,
 hoc est, jurisdictionis *authoritate* exercet,
 etiam si nulla proponatur actio, & inter-
 dum motu proprio, nemine petente; *Mer-
 cenarium* est, quod actioni deservit me-
 taphorâ ab obsequio famulitio ductâ. Sicut
 enim is, qui operam suam locat, libens
 quidem eam præstat, at non alio modo,
 quam Dominus præscribit, ita Judex actio-
 nibus in judicium perductis impertit offi-
 cium suum, ultro quidem, sed non nisi ad
 normam actionis, eaque cessante, cessat L.
ediles §. item sciendum. ff. de edil. edit.
 Idem valet Suffragium Judicis, atque offi-
 cium Judicis. Vide Parlador *diff.* 34. Hinc
 patet modus loquendi frequens apud
 Theologos, & Juristas, *facere aliquid
 non tam jure actionis, quam implorato offi-
 cio Judicis.* Solum enim procedit de officio
 nobili, quod proximè exposuimus.

Not. 4. si causa aliqua postulare videa-
 tur, posse Judicem instituere etiam judi-
 cium ordinarium, tametsi absolute suffice-
 ret summarium, idque partibus etiam in-
 vitis; præterquam, si princeps causam dele-
 gârit adjecto mandato, *ut de plano proceda-
 tur*; tum enim partibus, aut alterâ tantum
 contradicente non potest Judex aliter pro-
 cedere; ita gl. in Clem. 2. v. *Valeat*, & cit.
 clem. *Sæpe*, verb. *Partibus. de Verb. signif.*

Not. 5. judicia summaria ex duplici 14
 causa solere institui. Prima, quando causæ
 petunt celerem expeditionem, ut sunt
 causæ beneficiales, decimales, matrimo-
 niales: uti videre est in cit. Clem. & apud
 Marantam p. 4. *dist.* 8. n. 42. Huc etiam
 spectat causa usurarum, propter odium
 usurarij, cit. Clem. item exceptiones, &
 causæ incidentes, summarie cognosci pos-
 sunt, teste gl. in *c. ult. verb. procedendum,
 ut lite non contestata, &c.* item lites mer-
 catorum, quæ ob frequentiam, & alias
 causas citò expediuntur teste Maranta *dist.*
 9. n. 48. causæ tributorum, alimentorum,
 dotis; item causæ naufragorum, paupe-
 rum, & miserabilium personarum, causæ
 mercedum; si agatur de tutore dando; fi-
 lio adoptando, aut emancipando; ut videre
 est apud Marantam n. 48. *spec. de jurisd.
 omnium Judicium, §. postremo.*

Secun-

Secunda est, si causæ sunt, in quibus agitur de modico, & facillè reparabili præjudicio; ut si agatur de solvendo debito non magno consideratâ personarum qualitate, vel instituuntur inter agrestes, & juris imperitos, per Auth. *nisi breves. C. de sententijs. L. levia, 5. ff. de accusat.* ubi Bartolus docet, quòd in criminibus leyibus non sit necessaria solennitas judiciarij processus & hoc etiam procedit, si agatur judicio possessorio solùm præparatoriè ad judicium petitorium subsequens, ideòque de parvo, & facillè reparabili damno, uti videre est apud Farinacium *tract. de testib. lib. 2. tit. 6. q. 63. n. 33. Marantam cit. dist. 9. n. 43.*

Not. 6. Inter istos duos modos, procedendi summarie discrimen esse 1. quia in primo modo regulariter probatio plena requiritur, in secundo autem sufficit semiplena v.g. per unum testium, per Juramentum; ita Bartolus in *L. 1. §. quod si sit ff. de Prator. stipulationi* Clement. *sape de verb. signific.* 2. quod in secundo modo partibus præsentibus Judex per interrogationes causam communiter expediat, in primò autem positiones ex facti narratione formari, ac Reo tradi debeant; de quibus V. Marantam p. 1. *dist. 9. à n. 43.*

ARTICULUS II.

An quilibet in judicio agere, & convenire possit?

35. **R**egula generalis est, eos agere, & conveniri posse in judicio qui habent legitimam personam standi in judicio; qui autem eam non habent, illos à judicio arceri. Questio 1. est an pupilli habeant legitimam personam standi in judicijs sine Tutoris autoritate? Responsio est negativa ex *L. 1. C. qui legit person. standi &c.* Hinc pupillus actionem suam instituere debet, vel ipso tutore agente, vel agente pupillo autoritate Tutoris, *L. 1. & 2. ff. de administr. Tutor.* Ex iisdem principijs sequitur, minorem 25. annis, sine autoritate Curatoris, vel specialiter, vel generaliter pro eo constituti, non habere personam legitimam standi in judicio *L. 2. C. eodem & L. in Universis II. C. qui dare Tut. vel Curat. poss.* quod verum est in causis tam civilibus, quam criminalibus *L. clarum. C. de auctorit. præstand.*

Excipe 1. ut non procedat, si minor obtinuit veniam ætatis. *L. 2. C. de his, qui ven. ætatis L. 11. & ibid. glos. V. gratia C. qui dare Tut. & Curat.* Excipe 2. nisi pupillus, vel minor, intentet judicium possessorium, & agat de recuperanda, vel retinenda possessione *L. fin. junct. glos. V. per quemcunque, C. qui legit. person. standi.* Excipe 3. nisi minor 25. annis sit pubes, completis 14. annis, & agat in causis beneficiabilibus, & spiritualibus, & his connexis *c. se annum 3. & ult. de judicijs in 6. in defectu autem pubertatis, de autoritate Episcopi vel officialis ejus, deputandus est illi procurator ad eam causam; quem etiam deputare poterit delegatus Sedis Apostolicæ, vel ab ipso subdelegatus; intellige, si non habeat Curatorem, vel generalem, vel specialem; ita c. fin. §. si verò de Judicijs in 6.*

Et hoc etiam extenditur ad Laicum minorem, sed puberem; ut, si agat de causa patronatûs, vel jure decimarum, &c. Hinc solus sine Curatore, vel ejus autoritate stare potest in judicio, ubi agitur de rebus spiritualibus, vel connexis; quia *c. finale de judicijs in 6.* loquitur de minore, sed pubere, non distinguendo, an sit Clericus, vel Laicus. Et ob hoc idem conceditur mulieri, minori, sed puberi, in causa matrimonij, *c. ex parte de testib. spoliat.* cum gl. V. *quamvis minor.* Si autem pupillus sit infans, hoc est, minor septennio, vel absens, tunc solus Tutor agendo, & defendendo, judicium suscipit. *L. 1. §. 2. in fine ff. de administr. Tut.* Et quamvis alius minoribus invitis ad negotia, & contractus, non detur Curator; ad lites tamen etiam invitis dandus est. *§. item invitis, Instit. de Curator:* sed adverte, curatellam hanc finiri finitâ lite *§. fin. Instit. de Auctor. Tut.* si verò sententia lata sit contra pupillum, vel minorem indefensum, & carentem Tutore, vel Curatore, nulla est. *L. acta. 45. L. contra 54. ff. de re judicata.* Si autem sit in favorem, valet. Nam *etas minoribus in damnis subvenire, non in rebus prosperè gestis obesse consuevit L. non ed minus* (de procurat: Nam quod favore alicujus introductum est, non debet in ejus odium converti. *L. 6. C. de legibus.*

Ex dictis colliges, Clericum puberem ad agendum in causis spiritualibus censeri majorem; ita Pirhing *L. 2. decret. de Judic. n. 15.* deducitur ex *cit. c. nls. &c.*